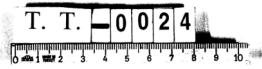
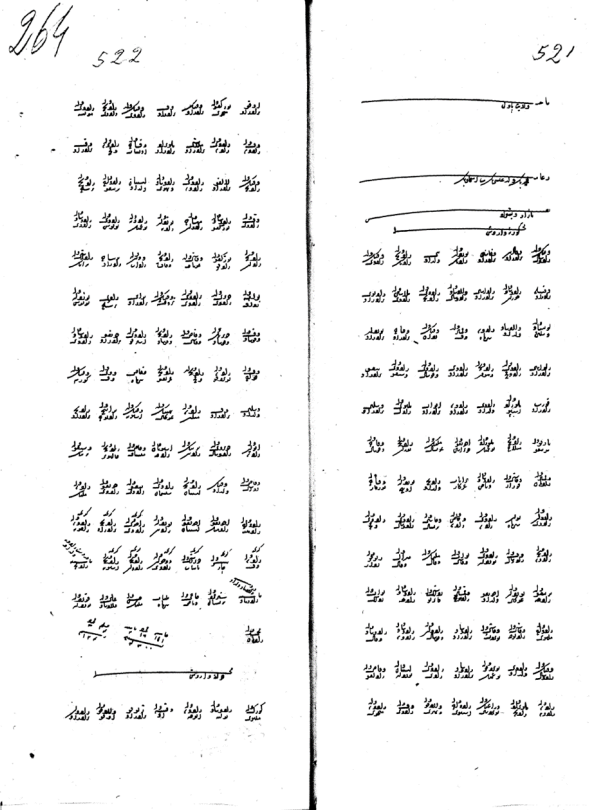

ИСТОРИЈСКЕ СВЕСКЕ

Андрићград, октобар 2023.

Број 50

ВИШЕГРАД У НАЈСТАРИЈИМ ПОПИСИМА ИЗ ТУРСКИХ АРХИВА

А Н Д Р И Ћ Е В   И Н С Т И Т У Т

Главни и одговорни уредник
ЕМИР КУСТУРИЦА

Уредник
др МИРОСЛАВ ПЕРИШИЋ

Редакција
ЕМИР КУСТУРИЦА
др МИРОСЛАВ ПЕРИШИЋ
др СВЕТОЗАР РАЈАК
др ОЛЕГ РУДОЉФОВИЧ АЈРАПЕТОВ
ПЕРО СИМИЋ

Секретар редакције
Жељка Остојић

Андрићев институт
Трг Николе Тесле, Андрићград – Вишеград
Тел: 058 620 912
Факс: 058 620 918
info@andricevinstitut.org

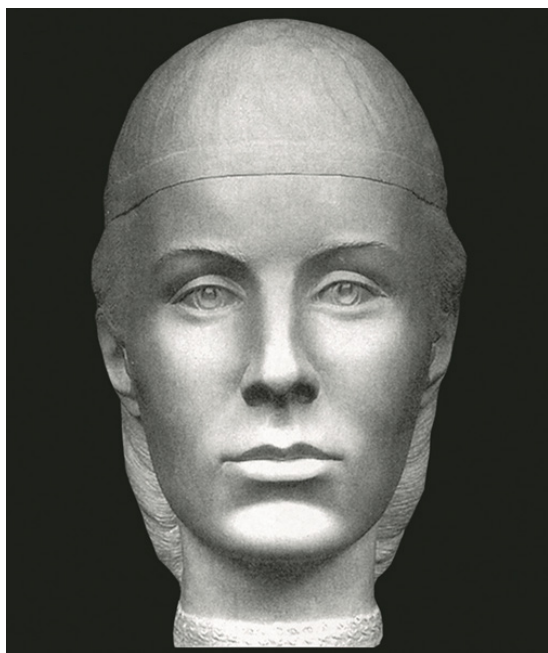
Дизајн и припрема
Белпак, Београд

Штампа
Белпак, Београд

ЖИВОТ И ПУТЕШЕСТВИЈА АНЕ ЈАКШИЋ, БАКЕ РУСКОГ ЦАРА ИВАНА ВАСИЉЕВИЧА IV: Нађлак – Брест – Медин – Москва

*Јелена Глинска – мајка Ивана Грозног и ћерка Ане Јакшић. Реконструкција на основу лобање
С. А. Никитин*

Свадбена гозба Василија III и Јелене Глинске у Кремљу. Иза Јелене симболично су нацртане жене пратње једна од којих могла је да буде и Ана Јакшић. (Лицевој свод – Илустрована историја света, написана и илустрована за Ивана Грозног)

Реч „грозни” у руском језику значи – онај који застрашује непријатеља, силан, моћан. У руском језику постоји израз „грозное оружје” – „моћно оружје”, „грозный воин” – „силни ратник”. Након неколико деценија после смрти Ивана Грозног власт је приграбила група племића-олигарха, о чему је руски народ рекао: „Лучше грозный царь, чем семь бояр” – „Боље је силни цар него седам бојара”. Иван IV звани Грозни владао је дуже него иједан руски владар – био је на челу државе 50 година. За време његове владавине извршене су реформе војне службе, правосуђа и јавне управе. Освојене су огромне територије на истоку од Казања до Западног Сибира. Територија руске државе је порасла два пута и стигла је на 5,4 милиона км². Као резултат његове политике репресалија званих „опричина” моћ велике аристократије је сломљена и ојачан је положај ситног племства. Остао је упамћен као амбивалентан владар у дубоком сећању руског народа.

Иако је општа писменост била уобичајена за градско становништво средњовековне Русије, Цар Иван IV био је специфичан владар. Био је активан полемиста, аутор више десетина писама руским и страним државницима. Осим тога писао је и црквену музику и песме, а имао је и огромну личну библиотеку. Значајан број тога је дошао до нашег доба. Према његовој наредби настаје руска илустрована свеопшта историја у десет томова (10 хиљада страна са 16 хиљада илустрација), јединственог зборника свих закона Судебника, долази до редовног штампања књига на ћирилици.

Будући цар је био рођен у летњој царској резиденцији Коломенскоје у предграђу Москве 15(25). августа 1530. године. Његова мајка Јеле-

на у том периоду је била у раним двадесетим и била је вољена од свог педесетогодишњег мужа Василија, руског великог кнеза. Блиска Јелени је била царева бака Ана која је у време његовог рођења имала око 45–50 година. Ана Глинска (девојачко Јакшић) остала је поред свог унука и касније када је Иван изгубио оца Василија (у својој четвртој години живота) и мајку Јелену (у својој осмој години живота). Врхунац утицаја Ане и њених синова на цара десио се 1546–1547. када је Иван у својој шеснаестој години први од свих руских владара био крунисан за Сверуског Цара. Према византијским обичајима жене у руском царству нису имале значајан лични политички утицај, али су итекако утицале на догађаје преко својих мужева, синова и унука. Ана Јакшић је сакривена у магли прошлости. Нагађамо време и место њеног рођења (почетак 1480-их код Нађлака) и смрти (почетак 1550-их у Москви), а немамо ниједног портрета. Ипак, уз помоћ укрштања руских и српских средњовековних извора и новијих археолошких података реконструирамо Српкињу која је оставила значајни траг у развоју руско-српских односа пре пет векова.¹

Након пада српске деспотовине под турску власт средином 15. века почела је активна емиграција српске властеле у суседне државе. Историја породице Јакшић може се пратити од Јакше Брежичића (или Брешчића), родоначелника касније чувене браће Јакшића, како то тврди Константин Михаиловић из Островице у својим мемоарима познатим као Јаничарове успомене. Синови војводе Јакше, Стефан и Дмитар, прешли су око 1464. године из Јагодине у Угарску са 1.200 својих земљака. За војну службу у Поморишју краљ Матија Корвин Хуњади (1443–1490) угарски краљ и реформатор (1458–1490) поконио је 1464/1465. Јакшићима властелинство од 18 села са центром у граду Надлак (Нађлак) у Чанадској жупанији, на северној обали Мориша, где су они и подигли своје утврђење и ту на имању насељавали

Србе поданике. Временом ће се њихови поседе умножити па ће их, тако, бити и у Клушкој, Арадској и Вуковској жупанији. Било је то време ратова угарских краљева не само против Турака већ и против пољских и немачких владара. У овим ратовима дарезљиво се проливала крв српске властеле и њихових поданика, које су Јакшићи преводили у Угарску са подручја бивше деспотовине. Као виђени великаши, Јакшићи су поседовали и свој војни одред („бандериј” од 400 коњаника) са којим су учествовали у многим биткама и походима угарског краља. Дмитар Јакшић је учествовао у борбама око Шлеске, 1473. године, затим 1477, такође у војсци краља Матије против цара Фридриха III у Доњој Аустрији. Под заповедништвом једног од браће Јакшића, српска војска је притекла у помоћ ердељском војводи Стефану Баторију у бици на Хлебном пољу, када је дошло до велике провале Турака у Ердељ 1479. године. Следеће, 1480. године, војска краља Матије кренула је у поход против босанског паше. Том приликом Сарајево је било ослобођено од Османлија, а краљев војни заповедник Павле Кињижи продро је дубоко у Србију, све до Крушевца, којом је приликом према хроникама око 60 хиљада Срба било преведено у Угарску. Ови војни успеси, а посебно смрт султана Мехмеда II, 3. маја 1481. године, охрабрили су угарског краља, па је, у јесен 1481. године, војска од 32.000 ратника, с намером да продре у Србију, почела пребацивање преко Дунава код Храма. Војском је командовао Павле Кињижи, а међу војним заповедницима били су и српски деспот Вук Гргуревић, Дмитар Јакшић и Дмитров син Јован. Јовану Јакшићу био је поверен први задатак у овом походу: да извиди и осигура пут и пролаз осталој војсци. Већ у првом сукобу Јован Јакшић је поразио турски одред од 1.000 коњаника, а самом заповеднику Голупца одсекао главу пред капијом града. Хришћанска војска је и овог пута стигла до Крушевца и из Србије је поведено још 50.000 људи, који ће бити насељени у околини Темишвара. Старији брат Јакшић (Дмитар) погинуо је у јесен 1486. године на језавском мосту пред Смедеревом,

¹ Види детаљно: *Москва–Србија, Београд–Русија: документа и материјали. Т. 1, Друштвене и политичке везе XVI–XVIII век*, Београд–Москва, 2013.

